

засадах педоцентризму; оновлення змісту дошкільної та початкової ланок освіти на засадах розвивального навчання; варіативність у підходах до підготовки дошкільників до навчання в школі як за кількістю годин, так і за організаційними формами; взаємодія дошкільних закладів та початкової школи, спрямована на спільне визначення цілей, завдань, змісту, методів та технологій навчання з наступною їх реалізацією в педагогічній дійсності; підвищення професійної компетентності педагогів дошкільної та початкової ланок освіти шляхом упровадження в систему науково-методичної роботи заходів, спрямованих на підготовку освітян до здійснення наступності в контексті особистісно орієнтованої парадигми навчання й виховання.

Отже, наступність є закономірною умовою цілісності та ефективності педагогічного процесу, фактором, який визначає логіку та послідовність навчання та виховання особистості на всіх вікових етапах.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/30154/Додаток>
2. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 239 с.
3. Назаренко Г. І. Деякі теоретичні аспекти забезпечення наступності в умовах функціонування навчально-виховних закладів інноваційного типу / Г. І. Назаренко // Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців: Методичний аспект: збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К. : Науковий світ, 2001. – С. 129-136.
4. Назаренко Г. І. Наступність в умовах впровадження педагогічних інновацій / Г. І. Назаренко // Сучасні проблеми методичного аспекту освіти та мистецтва: збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К. : Науковий світ, 2002. – С. 136-143.
5. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С. 4-5.

Одайник С. Ф., Дементєєва Л. А.*

МОНІТОРИНГ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У даній статті розглядається питання моніторингу в освіті як сучасного механізму управління якістю освіти в навчальному закладі.

Якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку, особливо у період реформування. Якість здобутої людиною освіти, зокрема середньої, була

---

* © Одайник С. Ф., Дементєєва Л. А.

і залишається в полі зору політиків, оскільки певною мірою визначає й майбутній інтелектуальний потенціал країни, її подальший розвиток, забезпечує державі авторитет на міжнародній арені, її конкурентоспроможність і самостійність. Реформування системи освіти в Україні, що відбувається протягом останніх років, значною мірою відбилося на системі загальної середньої освіти країни. До першочергових завдань, які має вирішити держава у сфері загальної середньої освіти, увійшли ті, що проголошують необхідність запровадження нових управлінських механізмів розвитку освіти та моніторингу якості освіти, заснованого на науковому підході до аналізу проблем та оперуванні достовірною статистичною інформацією [7]. Проблема якості освіти стала соціально значимою не лише в науковому, але і в практичному плані у зв'язку з атестацією шкіл і необхідністю стандартизованої об'єктивної оцінки якості реалізації варіативних загальноосвітніх програм, різнорівневого і різнопрофільного навчання.

З точки зору науковців, моніторинг в освіті, або освітній моніторинг, слід розглядати як систему збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку (за Дж. Уїлмсом), як комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта [1], як узагальнене, комплексне оцінювання ефективності функціонування всієї системи освіти на основі системного аналізу всіх факторів [4].

На даний час проблему моніторингу вивчають у таких напрямках: теоретичні основи моніторингу – О. Локшина, Т. Лукіна, В. Луначек, зокрема, науково обґрунтувала вітчизняну систему державного управління якістю загальної середньої освіти – Т. Лукіна; управління якістю освіти – С. Ворощиков, Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев, М. Поташник, Д. Татяненко; удосконалення організації освітнього процесу – Л. Мойсеева; педагогічний моніторинг освітнього процесу – А. Белкін, Н. Жукова; рівень розвитку моніторингу в межах загальноосвітніх навчальних закладів – А. Вілохін, А. Ісаєва, Г. Сігеєва, В. Кальней, С. Шишов, Дж. Уїлмс та інші. О. Ляшенко визначив концептуальні засади моніторингу якості освіти, рівні функціонування цієї системи та етапи проведення моніторингових обстежень. Із зазначеного видно, що різні аспекти моніторингу вивчали як зарубіжні так і вітчизняні науковці.

Моніторинг є найважливішим компонентом ефективного управління. До основних компонентів такої системи належать об'єкти моніторингу, суб'єкти, що його здійснюють, а також методи і засоби, що забезпечують взаємодію між ними.

Метою нашої статті є висвітлення моніторингу якості

освітньої діяльності в школі, його складових як форми одержання, передачі та накопичення інформації.

Діяльність освітнього закладу не може бути повною мірою ефективною без цілісної багатоаспектної системи відстеження освітніх процесів діяльності школи та якості її продуктів. Особливо це стосується діяльності школи як форми організації безперервного освітнього процесу.

Для формулювання цілей освітнього моніторингу слід визначити, що розуміється під якістю освітнього продукту. Якісна освіта має своїм результатом узгодженість і реалізованість цілей основних суб'єктів освіти: замовника, виробника та споживача продукту. Якщо слідувати традиційному уявленню про наявність суб'єктних груп, то таких можна виділити чотири: держава, суспільство, сім'я, школа. Спробуємо співвіднести їх позиції по відношенню до якості освіти. Держава, як і родина, і суспільство є основним замовником освітнього продукту. Школа як державна структура реалізує позицію виробника продукту в інтересах основного замовника, в тій чи іншій мірі намагаючись врахувати інтереси й інших груп. Основним же споживачем продукту є в першу чергу сім'я (учень), а потім уже решта замовників. Для того, щоб визначитися з цільовими установками моніторингу, необхідно більш чітко позиціонувати основних учасників освітнього процесу. Модельно припустимо, що держава – замовник, школа – виробник, сім'я (суспільство) – споживач. Сформулюємо можливі стратегічні освітні цілі зазначених суб'єктів:

- держава – реалізація основних принципів державної політики за допомогою виконання державних стандартів (у тому числі й на умови діяльності);

- школа – управління якістю педагогічної діяльності з метою найбільш ефективного виконання вимог замовника й споживача;

- родина (суспільство) – створення умов для самовизначення особистості в існуючому соціокультурному просторі, здатної діяти на благо зазначеної групи.

Таким чином, у переліку цілей моніторингу маємо:

- оцінка відповідності наявних умов і результатів освітньої діяльності вимогам Державних освітніх стандартів;

- оцінка ефективності педагогічної діяльності;

- оцінка використання результатів освіти споживачем в процесі подальшої життєдіяльності [6].

Замовниками моніторингових досліджень в освіті можуть бути різні учасники освітнього процесу, які зацікавлені в об'єктивному оцінюванні освітніх послуг, що їх надають навчальні заклади це й:

- випускники середніх загальноосвітніх шкіл, яких цікавить відповідність здобутого рівня знань і вмінь вимогам вищих навчальних закладів, куди вони вступають, та їхні батьки, які бажають знати, чи відповідає обраний ними навчальний заклад

цим вимогам;

- педагогічний колектив навчального закладу та його керівництво, які мають переконатися в тому, що вони відповідають вимогам освітніх стандартів;
- управлінці в галузі освіти, яким важливо бути поінформованими щодо функціонування освітньої системи, щоб приймати виважені управлінські рішення;
- роботодавці, яких цікавить, наскільки освітні програми підготовки фахівців відповідають реальним потребам виробництва;
- фінансисти, яких цікавить ефективність використання коштів.

Цей перелік зацікавлених споживачів такої інформації, які можуть бути потенційними ініціаторами моніторингових досліджень в освіті, можна продовжити. Проте суть питання полягає в іншому. Ініціатори моніторингових досліджень мають чітко усвідомлювати мету й предмет моніторингу (що треба досліджувати і для чого це робиться) та його наслідки, а також бути готовими до сприйняття.

Завданням освітнього моніторингу при цьому стає безперервне спостереження за станом системи шкільної освіти в межах своєї компетенції та отримання оперативної інформації про неї; своєчасне виявлення змін, що відбуваються в системі освіти, і чинників, що викликають їх; попередження негативних тенденцій; здійснення короткострокового прогнозування розвитку найважливіших процесів у навчальному закладі; оцінка ефективності і повноти реалізації методичного забезпечення шкільної освіти. Моніторинг в освітньому закладі дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації навчального закладу самостійно формулювати і вирішувати освітні проблеми.

Проведення моніторингу якості освіти з базових дисциплін у навчальному закладі має на меті аналіз стану викладання відповідних предметів, а також рівня компетентності учнів. Річний процес внутрішньошкільного моніторингу фіксує діяльність кожного учня і діяльність школи, спрямовану на досягнення мети, що стоїть перед ними, та містить три етапи: вхідний (діагностичний), проміжний (поточний), вихідний (підсумковий). Діагностичний моніторинг проводиться на початку навчального року і констатує якість освіти, набутої у попередніх класах (чи то підтверджує достатній і високий рівні знань, чи примушує замислитись над початковим і середнім рівнем). Проміжний етап – це, по суті вся робота, яка планується на навчальний рік з метою підвищення якості знань з відповідного предмета. Вчителю бажано побачити перспективу роботи учня і надати йому вчасно фаховий супровід протягом навчального року під час вивчення будь-якої теми. У системі моніторингу третій етап (вихідний або підсумковий) є наслідком навчально-

корекційної, творчої, самостійної діяльності учнів і підводить до такого рівня якості освіти з базових дисциплін, з якими учень піде в подальше життя та буде виглядати в очах суспільства інтелігентною чи вбогою людиною [7].

Тільки завдяки постійному спостереженню за будь-яким процесом, з метою виявлення його відповідності бажаному результату, заступник директора з навчально виховної роботи школи має оперативну, об'єктивну інформацію про дійсний стан навчального процесу. За необхідності це дозволяє йому своєчасно здійснити методичну підтримку і внести необхідні корективи. Таку інформацію можуть надати регулярно здійснені моніторингові дослідження, які є хорошим інструментом аналізу різноманітних сторін навчального процесу. Вони дозволять одержати реальну картину результативності нововведень, напрямів плану розвитку навчального закладу.

Очевидно, що різні моніторингові процедури можуть бути організовані й реалізовані як суб'єктами державного моніторингу, так і внутрішньошкільного. На даний час освітня діяльність орієнтована на отримання якісного результату в навчанні, у зв'язку з цим необхідно розробляти і поширювати моніторингові та оцінювальні методики, які дають можливість цілісно побачити реальний стан освіти.

Вимірювання рівня навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів може здійснюватися за допомогою зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), яке є складовою моніторингу. Тому нині варто особливої уваги надавати вдосконаленню ЗНО, яке проводиться у формі тестування.

Сучасне педагогічне тестування – це стандартизований та об'єктивний метод контролю й оцінювання знань, умінь, навичок учнів, який визначає рівень підготовки та їх відповідність освітнім стандартам у конкретній галузі знання, – так вважає Л. Клименко [3]. Результати ЗНО випускників загальноосвітнього навчального закладу мають бути обов'язково проаналізовані і враховані у подальшій роботі педагогів. Це дасть можливість учителю визначити прогалини у знаннях учнів; яких він навчав, побачити переваги своєї роботи, внести корективи у власну професійну діяльність, побудувати навчання майбутніх випускників, врахувавши позитиви і негативи роботи попередніх років тощо. Для керівників школи ЗНО, будучи складовою моніторингу рівня навчальних досягнень учнів, дає можливість змінювати навчальний процес у школі, покращувати рівень освіти.

Запровадження в Україні зовнішнього незалежного оцінювання також підвищило інтерес до внутрішньошкільного оцінювання. Керівники шкіл у своїх навчальних закладах проводять моніторингові дослідження результативності навчально-виховного процесу на різних його етапах, що дає можливість внести корективи у хід навчання та виховання учнів, зважити позитиви

і негативи у роботі педагогічного колективу й прийняти відповідні рішення. У кожному навчальному закладі варто накопичувати дані на основі тестувань. Це стимулюватиме вчителів до професійного розвитку, творчого пошуку, а також слугуватиме основою для вироблення управлінських рішень щодо стратегічного розвитку та прогнозування роботи не тільки навчального закладу, а й відстеження індивідуальної освітньої траєкторії учнів і підвищення якості роботи вчителів.

На внутрішньошкільному рівні моніторинг освітньої діяльності виступає основою для розробки шляхів удосконалення діяльності окремих навчальних закладів, навчально-виховного процесу та діяльності окремого учня. Рівень знань, умінь і навичок учнів є головним критерієм в оцінці роботи вчителя, тому перевірка їх є важливою складовою частиною внутрішньошкільного контролю. Контроль за якістю знань, умінь і навичок учнів передбачає такі завдання:

- виявлення фактичного рівня знань, умінь і навичок учнів та відповідність їх програмним вимогам;
- з'ясування причин низької успішності учнів класу або окремих учнів;
- вивчення системи роботи вчителя з відстаючими учнями з метою попередження недоліків та ліквідації прогалин у знаннях, а також системи роботи з обдарованими учнями;
- надання методичної допомоги вчителю щодо підвищення якості знань, умінь і навичок учнів, удосконалення форм і методів роботи з відстаючими, а також з творчо обдарованими учнями [7].

Структура внутрішньошкільного контролю відображає організацію контролю на всіх рівнях: зовнішньому – державному, громадському, і внутрішньому – педагогічному.

Кожен керівник школи постійно потребує чіткого уявлення про те, як розвивається школа, які тенденції того розвитку, як вдосконалюється (або не удосконалюється) освітній процес. Іншими словами потрібен постійний аналіз, постійний зворотний зв'язок, інформованість по всіх сферах життя і діяльності установи. Таку інформацію – достовірну, повну – можна отримати тільки за допомогою добре налагодженого внутрішньошкільного контролю в системі навчального закладу. Головною метою такого дослідження є збір інформації для вироблення стратегії й тактики вдосконалення діяльності окремих навчальних закладів, навчально-виховного процесу та діяльності окремого учня. На цьому рівні відпрацьовуються психолого-педагогічні рекомендації, спрямовані на корекцію навчально-виховної та організацію індивідуальної робіт.

Внутрішньошкільний моніторинг фіксує діяльність кожного учня, вчителя та школи. При цьому накопичується та аналізується прогнозуюча інформація в її психолого-педагогічній інтерпретації.

Отже, проведення моніторингу освітньої діяльності стиму-

лює позитивні перетворення та мотивує до якісних змін учасників навчально-виховного процесу. Унаслідок цього відбувається:

- коригування та координація діяльності всіх учасників процесу;
- зміна планів школи щодо організації і здійснення навчального процесу з метою підвищення його якості;
- самовдосконалення, підвищення рівня самоорганізації учасників навчально-виховного процесу;
- поліпшення взаємовпливу та взаєморозуміння на рівнях: батьки – учень – учитель – адміністрація;
- динамічний розвиток мотивації учасників навчально-виховного процесу до підвищення якості знань тощо.

А, оскільки, моніторинг освітньої діяльності навчального закладу – це сучасний механізм управління якістю освіти, то за його допомогою можна відстежувати і своєчасно коригувати будь-який процес в освіті. Але при цьому слід пам'ятати, що тільки той учень, який чітко уявляє мету свого навчання, може бути вмотивований до свідомих дій, спрямованих на позитивну динаміку якісного зростання. Це є необхідною умовою забезпечення якісного рівня навчальних досягнень учнів.

Сучасна освіта знаходиться в постійному пошуку нових форм, методів, засобів навчання й виховання підростаючого покоління. Поява в школі нововведень сьогодні вже ні в кого не викликає подиву. Інноваційні процеси в освіті стають закономірністю його розвитку і кожен творчо працюючий учитель, колектив прагне до оновлення своєї діяльності, що є можливим завдяки відстеженню процесів, які відбуваються в закладі. Саме освітній моніторинг відслідковує динаміку показників якості і спрямовує діяльність загальноосвітнього навчального закладу на результат, який поєднує можливості загальноосвітнього навчального закладу з державними вимогами і забезпечує якісну освіту підростаючого покоління.

Проте потребує подальшої розробки процес регулювання за наслідками оцінювання якості освіти.

Література:

1. Єльнікова Г. В. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою // Наша школа: науково-методичний журнал. – 2000. – №4. – С. 33-37.
2. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. 2008 р.: Інформаційні матеріали / Український центр оцінювання якості освіти: Уклад. : І. Л. Лікарчук (наук. ред.) та ін. – К. , 2007. – 288 с.
3. Клименко Л. Зовнішнє тестування навчальних досягнень учнів / Л. Клименко // Доступний з <http://osvita.ua>
4. Локшина О. Моніторинг якості освіти: досягнення та українські перспективи // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти. Матеріали Всеукраїнської

- науково-практичної конференції. – Луцьк: Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2005. – С. 21-26.
5. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. О. Лукіна. – К. : Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
  6. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : К. І. С. , 2004. – 128 с.
  7. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу. - Харків: ВГ «Основа», 2007. – 144 с.

Філончук З. В. *

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті подано ключові поняття синергетики в освітньому процесі, порівняльна характеристика основних складових освіти для сталого розвитку та синергетичної педагогіки

Не варто доводити, що проблема сталого розвитку є однією з найбільш актуальних у сучасному світі. Вимогою часу є соціально-економічний розвиток, що забезпечує суспільний прогрес, не руйнуючи при цьому природне середовище.

Термін «сталий розвиток» на Конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 році в рамках прийняття «Порядку денного на XXI століття» визначався як «розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти власні потреби» [8, С. 25]. Основою всіх наступних підходів до визначення поняття є саме це тлумачення сталого розвитку.

Сталий розвиток розглядається більшістю вчених як загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Вихідні положення сталого розвитку:

- забезпечення природно-екологічної сталості на основі біотичної регуляції навколишнього середовища;
- забезпечення економічного розвитку на основі радикально модифікованої ринкової системи;
- забезпечення стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості;
- забезпечення тісного міжнародного співробітництва та кооперації для досягнення цілей сталого розвитку.

Серед найважливіших і найскладніших викликів сучасності – необхідність сформувати такий спосіб життя, з відповідними життєвими цінностями, який склав би основу сталого розвитку людства [10].

---

* © Філончук З. В.